

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему: **«МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ 1-2 КЛАСІВ НА
ЗАСАДАХ ВЗАЄМОДІЇ РІЗНИХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ПО-21м(з)
спеціальності 013 «Початкова освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Королович Надія Петрівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.пед.наук, доц.Фенцик О.М.
(прізвище та ініціали)

Рецензент д-р.пед.наук, проф.Опачко М.В.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ 1-2 КЛАСІВ	10
1.1. Основні поняття наукового апарату дослідження	10
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування мовленнєвих умінь і навичок учнів 1-2 класу	21
1.3. Взаємодія видів мовленнєвої діяльності у процесі формування й розвитку мовлення молодших школярів	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ РОЛІ ВЗАЄМОДІЇ РІЗНИХ ВИДІВ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 1 – 2 КЛАСІВ	43
2.1. Початкові положення дослідно-експериментальної роботи	43
2.2. Укладання системи вправ для вдосконалення рівня мовленнєвого розвитку учнів 1 – 2 класів з опорою на взаємодію різних видів мовленнєвої діяльності	55
2.3. Перевірка ефективності експериментально-дослідного навчання	81
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Проблема мовленнєвого розвитку завжди була в центрі уваги багатьох дослідників. Проте особливої актуальності вона набуває у зв'язку з потребою суспільства в підготовці комунікативно-активної, творчої, гармонійної особистості, здатної ефективно діяти в сучасних постійно змінюваних умовах. Майбутні громадяни повинні вміти нестандартно мислити, правильно і точно висловлювати думки, продуктивно спілкуватися. Саме тому в центрі уваги сьогодні постають питання розвитку такої особистості, яка б уміло й ефективно володіла всіма видами мовленнєвої діяльності.

Сучасні педагоги, методисти ведуть пошук ефективних технологій навчання, спрямованих на формування активної, творчої особистості, яка може легко і природно діяти в нестандартних умовах. Сформувати таку особистість можливо через реалізацію однієї з ключових компетентностей – комунікативної. Запорукою досягнення цієї компетентності є ще одна важлива ключова компетентність, яка включає в себе вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях. У зв'язку з цим мовно-літературна освітня галузь у Державному стандарті початкової освіти ставить акцент на формуванні комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей. Отже, Державний стандарт орієнтує вчителя на розвиток різних видів мовленнєвої діяльності у процесі становлення

мовленнєвої особистості. Зазначимо, що мовленнєва особистість використовує різні види мовленнєвої діяльності – говоріння, аудіювання, читання та письмо.

У пошуках удосконалення, раціоналізації й підвищення ефективності навчання української мови дослідники-методисти останні два десятиріччя дедалі більше уваги звертають на те, що види мовленнєвої діяльності перебувають між собою у природних і тісних зв'язках, що створює об'єктивні можливості й необхідність взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, забезпечуючи продуктивні перспективи цього процесу.

Адже у реальному спілкуванні жоден із видів мовленнєвої діяльності не існує ізольовано, оскільки реальне спілкування – це взаємодія партнерів. У того, хто говорить, наприклад, завжди є мовленнєвий намір вплинути на слухача, а отже, очікується відповідна реакція. Для того, щоб брати участь у спілкуванні, учень повинен володіти як продуктивними вміннями (говоріння, письмо), так і рецептивними (аудіювання, читання). Відповідно до концепції «Нова українська школа» випускник повинен бути компетентним, зокрема: користуватися рідною мовою як засобом спілкування, пізнання, володіти монологічною і діалогічною формами комунікації; володіти навичками слухання, читання і розуміння, письма. Аудіювання й говоріння спрямовані на оволодіння усною формою мовленнєвої комунікації, а читання й письмо – писемною

Загальновідомим є той факт, що мовлення є засобом матеріалізації і вираження мислення насамперед засобом словникового складу. А слова називають предмети, явища, виражають різні значення й відношення предметів і явищ навколишнього світу. Без мовлення думки не можуть бути оформлені, закріплені й збережені. І тому перед учителем початкової школи стоїть дуже важливе завдання: навчити дитину мислити, виробити навичку правильного вираження своїх думок в усній і письмовій формах.

У пошуках удосконалення, раціоналізації й підвищення ефективності навчання української мови дослідники-методисти останні два десятиріччя дедалі більше уваги звертають на те, що види мовленнєвої діяльності перебувають між собою у природних і тісних зв'язках, що створює об'єктивні

можливості й необхідність взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, забезпечуючи продуктивні перспективи цього процесу. Це знаходиться в руслі тенденцій ефективного навчання української мови і становить собою маловивчений аспект цього напрямку лінгвометодичної науки.

У реальному спілкуванні жоден із видів мовленнєвої діяльності не існує ізольовано, оскільки реальне спілкування – це взаємодія партнерів. У того, хто говорить, наприклад, завжди є мовленнєвий намір вплинути на слухача, а отже, очікується відповідна реакція. Для того, щоб брати участь у спілкуванні, учень повинен володіти як продуктивними вміннями (говоріння, письмо), так і рецептивними (аудіювання, читання).

Актуальність проблеми інтегрованого навчання учнів різних видів мовленнєвої діяльності розглядалася вченими різних галузей знань – педагогами, психологами, психолінгвістами, методистами. У методиці навчання іноземної мови вченими визначено обсяг поняття «взаємозв'язане навчання», окреслено основні положення, що визначають специфіку взаємопов'язаного навчання іноземних мов (Зимня І. О., Кир'ян М. Д., Костомаров В. Г.). У методиці навчання української мови вченими розкрито питання навчання окремих видів мовленнєвої діяльності (Бадер В. І., Вашуленко М. С., Гудзик І. П., Глазова О. П., Мельничайко О. І., Прищепя О. Ю.);

Водночас аналіз наявних досліджень засвідчив, що окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого розроблення, зокрема – методика розвитку мовлення учнів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності.

Ураховуючи широкий діапазон вікових особливостей молодших школярів, Державний стандарт початкової освіти передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи та передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровано-предметній основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1–2 класи). Учні 1 – 2 класів значно відрізняються від третьокласників і четверокласників за ступенем включення в навчальну діяльність, за ставленням до шкільного навчання, ступенем співпраці з однокласниками й учителем тощо.

Однак у сучасній методиці початкового навчання мови відсутні дослідження, у яких обґрунтовано засади розвитку мовлення молодших школярів на основі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності, зокрема учнів 1-2 класів.

Актуальність проблеми, її недостатнє теоретико-практичне розв'язання в контексті реалізації Концепції Нової української школи визначили тему дипломної роботи: *Мовленнєвий розвиток учнів 1-2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності*

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження та узагальнення педагогічного досвіду укласти комплекс вправ, побудований на засадах формування, розвитку й удосконалення мовленнєвих умінь і навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності й експериментально перевірити їх ефективність.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури з проблеми розвитку мовлення молодших школярів.
2. Проаналізувати стан організації процесу розвитку мовлення в сучасній початковій школі.
3. Дібрати завдання для методичної системи «Щоденні5» та комплекс вправ для розвитку мовлення учнів 1 – 2 класів на основі взаємодії всіх видів мовленнєвої діяльності.
4. Експериментально перевірити ефективність укладених вправ та методичної системи «Щоденні5»

Об'єкт дослідження – процес формування мовленнєвих умінь і навичок учнів початкових класів.

Предмет дослідження – методичні засади мовленнєвого розвитку учнів 1-2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності.

Для розв'язання поставлених у дослідженні завдань використано такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної з проблеми дослідження, синтез, порівняння, узагальнення; *емпіричні*: бесіди, анкетування, психолого-педагогічні

спостереження, педагогічний експеримент: *кількісний і якісний аналіз результатів дослідження* для визначення достовірних даних щодо рівня загального розвитку мовленнєвої діяльності учнів 1 – 2 класів і з кожного її виду зокрема.

Практичне значення визначається спрямованістю на підвищення рівня культури спілкування учнів. Запропоновано систему вправ і завдань, спрямованих на формування культури спілкування школярів.

Базою дослідження була Великолучківська ЗОШ I-III ст. Мукачівського району Закарпатської області. У дослідженні взяли участь 8 вчителів початкових класів та 102 учнів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (Мукачево, 16-17 травня 2019 р.).

Публікації. Основні положення дипломної роботи опубліковані в збірнику матеріалів науково-практичної конференції: Королович Н.П. Педагогічні аспекти мовленнєвого розвитку учнів початкових класів / Н.П. Королович // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2019 р., Мукачево. / гол. ред. Т.Д. Щербан. — Мукачево : Вид-во МДУ, 2019. – С.165-167.

Структура та обсяг наукової роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменувань). У роботі наведено 1 рисунок, 2 таблиці. Загальний обсяг роботи складає 145 сторінок.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

Теоретичні передумови розвитку мовлення на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності закладено в наукових працях психологів, педагогів, лінгвістів. Першорядне значення мають психологічні положення про єдину психофізіологічну основу всіх видів мовленнєвої діяльності (Жинкін М. І., Зимня І.О. і ін.), про фазовий характер породження мовленнєвої діяльності (Виготський Л. С., Леонтьєв О. О., Лурія А. Р. і ін.).

Стан рівня мовленнєвого розвитку мовлення учнів 1 – 2 класу, актуальність теми дослідження стали рушійною силою для укладання системи вправ на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності. Відповідно до фаз мовленнєвої діяльності було дібрано комплекс вправ для учнів 1 та 2 класу, в яких закладений потенціал різних видів мовленнєвої діяльності з поступовим нарощуванням труднощів: читання – аудіювання – говоріння – письмо. Крім того, було упроваджено методичну систему «Щоденні 5», при цьому враховували всі переваги цієї технології, а саме: можливість самостійного обрання дітьми літератури для читання, аналіз прочитаних творів, висловлення власних суджень щодо прочитаного; комунікація та співпраця у парах, групах; аналіз прочитаного твору в команді. вміння зосереджуватися на слуханні аудіотворів; їх аналізі, висловленні власних суджень. робота зі словами допомагає поглиблювати словниковий запас школярів, відпрацьовуються навички їх написання; виконання різних завдань з використанням вивчених слів; письмо для себе розвиває у дітей навички письма, вміння виражати свої думки на папері, висловлювати свої враження.

Для перевірки ефективності дібраної системи вправ та методичної системи «Щоденні 5» було проведено формувальний етап експерименту.

У процесі формувального експерименту обґрунтовано, що запропонована методична система та пропонований комплекс вправ створює більш сприятливе середовище для розвитку мовлення учнів 1 – 2 класу, оскільки до активної

роботи в класі заохочуються всі учні, у тому числі традиційно неактивні та невстигаючі, усуваються психологічні бар'єри.

Нами було визначено такі дидактичні вимоги до укладання методичної системи та комплексу вправ: сукупність вправ виконує свої функції за умови якщо жодна з них не є випадковою; кожне із виконуваних завдань сприяє формуванню певного комунікативного вміння; усі вправи цілеспрямовані, наступні спираються на попередні і дають можливість оволодіти вищим рівнем мовлення; дидактичні вправи не повинні ставати самоціллю, а мають використовуватися в комплексі з іншими методами навчання для досягнення поставленої мети.

Контрольний етап експерименту логічно завершив дослідну роботу, розкрив переваги експериментального навчання над традиційним на основі змін у рівнях розвитку мовлення учнів. Результати кінцевого етапу засвідчили, що учні експериментальних класів досягли позитивних змін у рівнях мовленнєвого розвитку мовлення: кількість учнів, які показали високий рівень розвитку мовлення, збільшилась на 4,3%; на 5,1% зменшилась кількість учнів, які на етапі констатувального експерименту знаходилися на низькому рівні,

Систематичне використання запропонованої методичної системи та комплексу вправ сприяло ефективному використанню навчального часу на уроці. Учні експериментальної групи на заключному етапі стали проявляти більший інтерес до мовлення, отримувати емоційне задоволення від позитивних результатів своїх мовленнєвих дій. Учителеві не потрібно було їх постійно підбадьорювати і заохочувати. У контрольних класах, де навчання велось за традиційною методикою, рівень розвитку мовлення залишився без істотних змін.

Таким чином, робимо висновок, що експериментальне навчання позитивно вплинуло на розвиток видів мовленнєвої діяльності учнів 1 – 2 класу, забезпечила вирішення поставлених у дослідженні завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества : Книга для учителя / Ш. А. Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 111 с.
2. Аристотель. Риторика. Античные риторики / Аристотель. – М., 1978. – 121 с.
3. Ахутина Т. В. Порождение речи: Нейролингвистический анализ синтаксиса / Т. В. Ахутина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1989. – 215 с.
4. Бабич Н. Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови / Н. Д. Бабич. – Чернівці : Рута, 2000. – 174 с.
5. Бадер В. Розвиток мовлення школярів під час роботи над реченням/В. Бадер// Початкова школа. – 2000. № 8. – С. 41–44.
6. Білоусенко П. І. Проблемно-ситуативні завдання на уроках української мови / П. І. Білоусенко, В. В. Явір. – К. : Освіта, 2002. – 128 с.
7. Большакова І. У світі словникових слів. Система нетрадиційних завдань для словникової роботи / І. Большакова, М. Пристінська. - Навчальний посібник.— К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2015. — 120 с.
8. Бронникова Ю. О. Формирование культуры речи младших школьников / Ю. О. Бронникова // Начальная школа. – 2003 – №10. – С. 41–45.
9. Варзацька Л. О. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів./ Л.О. Варзацька, Л.М. Шевченко – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 204 с.
10. Варзацька Л. О. Навчання мови та мовлення на основі тексту : метод. пос. / Л. О. Варзацька – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. – 112 с.
11. Вашуленко М. Навчально-методичне забезпечення процесу навчання грамоти першокласників за новою навчальною програмою. / М. Вашуленко //Початкова школа. – 2012. – № 10. – С. 16–20.
12. Вашуленко М. Робота над власним висловлюванням (есе) на уроках української мови./ М. Вашуленко, С. Дубовик //Початкова школа. –2017. – № 10. – С. 10–16.
13. Вашуленко М. С. Українська мова. Буквар : підруч. для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1., Ч. 2 / М. С. Вашуленко, О. В. Вашуленко. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2018. – 112 с.

14. Вашуленко М. С. Українська мова. 2 клас: підручник для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням укр. мовою / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. – К. : Освіта, 2016. – 160 с. :
15. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі : [метод. посібн.] / М.С. Вашуленко. – К. : Освіта, – 2018. – 400 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. Т. В. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2009. – 1736 с.
17. Вишник О. О. Методика мовленнєвого розвитку учнів 1-2 класів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Олена Олександрівна Вишник . – Київ : Б.в., 2012 . – 19 с.
18. Вовкотруб Р. П. Розвиток усного мовлення учнів першого класу у процесі навчання грамоти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / Р. П. Вовкотруб. – Одеса, 2006. – 20 с.
19. Волкова А. В. Навчальний посібник з розвитку вмінь читання у дітей / А. В. Волкова, Л. П. Одарюк. – Запоріжжя : ЗДУ, 2000. – 40с.
20. Волошина Л. Від слова – до зв’язної розповіді / Л. Волошина // Початкова освіта. – 2002. – №33. – С. 3–7.
21. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С Выготский . – Москва : Смысл : Эксмо, 2005. – 193 с.
22. Глазова О. Ситуативні вправи для формування умінь і навичок діалогічного мовлення. / О. Глазова //Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36–38.
23. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
24. Грона Н. Система роботи над словниковими словами з учнями 1-4 класів./ Н. Грона //Початкова школа. – 2009. – № 5. – С. 8–12.
25. Гудзик І. П. Аудіювання українською мовою : Посіб. / І. П. Гудзик – К. : Педагогічна думка, 2003. – 144 с.
26. Гуцалюк, Т. Урок розвитку зв’язного мовлення у 2 класі з використанням технології "Сторітелінгу" / Т. Гуцалюк // Початкова шк. : наук.-метод. журн. – 2018. – № 2. – С. 15–17.

27. Данилова О. П. Роль ситуативно-моделюючих завдань у формуванні мовленнєвої культури учнів / О. П. Данилова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – № 10. – С. 2–7.
28. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/B0/derj-standart-pochatk-new.pdf>
29. Дубовик С. Загальні методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2 класі./ С. Дубовик //Початкова освіта. – 2013. – № 32. – С. 3–10.
30. Дубовик Світлана Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови [Текст] / С. Дубовик // Початкова школа : Науково-методичний журнал. – 2016. – N 7. – С. 5–11
31. Зимульдінова Алла. Дидактичні особливості розвитку зв'язного мовлення шестирічних першокласників / А. Зимульдінова, С. Гірняк // Початкова школа : Науково-методичний журнал. – 2011. – N 3. – С. 9–11
32. Зимульдінова А. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади. /А. Зимульдінова // Початкова школа. – 2012. – № 11. – С. 10–14.
33. Інтерактивні методи навчання у практиці роботи початкової школи /упорядник О. В. Стрибна, А. О. Соценко. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 176 с.
34. Калмикова Л. Мовленнєва діяльність як проблема психолінгвістики / Л.О. Калмикова // Психолінгвістика. – 2008. – Вип. 2. – С. 20–26.
35. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі / О. Кондратюк. – К. : Шк. Світ, 2008. – 250с.
36. Концепція початкової освіти / О.Я.Савченко, Н.М.Бібік, В.О.Мартиненко та ін.. // Початкова школа. – 2016. – № 6. – С. 1 – 4.
37. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
38. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра / О. М. Корніяка / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Міленіум, 2006. – 336 с.
39. Ладыженская Т. А. Система работы по развитию связной устной речи учащихся / Т. А. Ладыженская. – М. : Педагогика, 1975. – 255 с.

40. Леонтьев А. А. Язык и речевая деятельность в общей и педагогической психологии / А. А. Леонтьев. – М. : Моск. псих.-соц. ин-т, 2001. – 447 с.
41. Луцан Н. І. Мовленнєвий розвиток учнів початкової школи в умовах полікультурного середовища [Електронний ресурс] / Н. І. Луцан, С. В. Копелюк // ScienceRise. – 2015. – № 6(1). – С. 71–75.
42. Луцан Н. І. Лінгводидактичні засади розвитку вмінь будувати висловлювання у молодшому шкільному віці [Електронний ресурс] / Н. І. Луцан // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. – 2017. – № 4. – С. 300–304.
43. Мартіна О. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів на уроках рідної мови. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / О.Мартіна // Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський : Медобори 2006, – 2015. – № 18 (1). – С. 154–159.
44. Методика викладання української мови / за ред. С. І. Дорошенка. – К., 1992. – 423 с.
45. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 364 с.
46. Миколайчук М. В. Інновацій педагогічні технології в початковій школі / М. В. Миколайчук., В. М. Салтишева. – Рівне, 2001. – 52 с.
47. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упорядники : В. М. Андрєєва, В. В. Григова. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 352 с.
48. Науменко В. Формування в дітей уміння говорити майстерно / В. Науменко, М. Захарійчук // Початкова школа. – 2002. – №10. – С. 13–16.
49. Наумчук М. М. Методика та технологія уроків рідної мови в початковій школі / М. М. Наумчук, О. В. Гузар. – Тернопіль : Підручники & посібники, 1999. – 244 с.
50. Олійник Г. А. Виразне читання : Основи теорії : посібник для вчителів / Г. А. Олійник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. – 190 с.
51. Орап М. О. Комплексний підхід до розвитку мовлення першокласників у період навчання грамоти : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня

кандидата пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / М. О. Орап. – К. : 2000. – 27 с.

52. Панченко Г. А. Завдання та цікаві справи з рідної мови. 3 (2) клас / Г. А. Панченко, Л. П. Мамалига. – Тернопіль : Підручники і посібники, 1998. – 64 с.

53. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1989. – 276 с.

54. Пироженко Т. А. Коммуникативно-речевое развитие ребенка / Т. А. Пироженко; Ин-т психологии им. Г.С.Костюка АПН Украины. – К. : Нора-принт, 2002. – 310 с.

55. Пономарьова Катерина. Мовлення зв'язне - чисте й виразне [Текст] : напрями та засоби мовленнєвого розвитку другокласників / К. Пономарьова // Учитель початкової школи : Науково-методичний журнал. – 2014. – № 5/6. – С. 7–11.

56. Пономарьова К. І. Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 1 // К. І. Пономарьова. — К. : УОВЦ «Оріон», 2019. — 144 с.

57. Пономарьова К. Формування в молодших школярів умінь будувати зв'язні висловлювання / К. Пономарьова // Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 29–33.

58. Рогова Г. В. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в средней школе / Г. В. Рогова, И. М. Верещагина. – М., 2000. – 328 с.

59. Савченко О. Я. Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2 // О. Я. Савченко. — К. : УОВЦ«Оріон», 2019. — 144 с.

60. Савчин М. В. Вікова психологія / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академія, 2009. – 360 с.

61. Свідлова Л. Дидактичні справи для мовної розминки на уроках читання / Л. Свідлова // Початкова школа. – 2006. – № 7. – С. 17–19.

62. Словник української мови в 11 т. Т. 9. – К. : Наук. думка, 1979. – 916 с.

63. Стативка В. И. Взаимосвязанное обучение умениям речевой деятельности : Монография / В. И. Стативка. – Суми : Редакционно-издательский отдел СумГПУ им. А. С. Макаренко, 2004. – 332 с.
64. Статівка В. І. Взаємозв'язане навчання видів мовленнєвої діяльності учнів основної школи у процесі підготовки та створення текстів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / В. І. Статівка. – К., 2006. – 40 с.
65. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. / В. О. Сухомлинський – К : 1976-1977 р. – Т.2. – 1976. – 625 с.
66. Терлецька Л. Мислення школярів / Л. Терлецька // Психолог. – 2002. – № 20. – С. 2–3.
67. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. – К.: Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. – 240 с.
68. Ткачук Г. Збагачення мовлення учнів експресивною лексикою / Г. Ткачук // Українська мова і література в школі. – 2001. – № 6. – С. 10–13.
69. Трунова А. Правила з розвитку мовлення першокласників : навч.-метод. посібник для вчителів почат. кл. / В. А. Трунова, Р. П. Вовкотруб. – Одеса : Астропринт, 2000. – 107 с.
70. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи [Електронний ресурс] – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>(Дата звернення: 11.01.2017).
71. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. шк., 1949. – 224 с.
72. Френзель Н. Комплексна робота над словом / Н. Френзель // Початкова освіта. – 2002. – №1. – С. 2–3.
73. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови у початкових класах шкіл з російською мовою викладання / О. Н. Хорошковська – К. : Промінь, 2006. – 256 с.
74. Цєпова І. В. Уроки читання в 1 класі / І. В. Цєпова, О. Я. Харченко. – Х. : Вид-во «Ранок», 2011. – 320 с.

75. Ческис А. А. Томас Гоббс / А. А. Ческис. – М., 1989. – 234 с.

76. Эльконин Д. Б. Как учить детей читать / Д. Б. Эльконин. – Л. : Знание, 1976. – 64 с.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>